

Александар Б. Лаковић

О ДАНАШЊИМ УТОПИЈАМА

Срба Игњатовић, *Чим сване и друге ушћојије*,
Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево 2011.

У српској књижевности одржава се традиција да се књижевници истовремено релевантно баве и писањем књижевне критике и есејистике, као и прозом или стихотворством. Сетимо се само есеја Исидоре Секулић и Станислава Винавера, као и есеја Лазе Костића пре њих, и откривалачких предговора и поговора Васка Попе, после њих. И данас смо у прилици да читамо стихове стваралаца које смо прво или истовремено упознали као књижевне критичаре. Ту генерацијски предњаче Вук Крњевић и Милосав Буца Мирковић, а затим Гојко Божовић, Бојана Стојановић Пантовић, Милица Лилић Јефтимијевић, Драган Хамовић, Саша Радојчић, као и најмлађи писци на чију доследност двогласовног јављања треба сачекати, с нестрпљењем. Овој групи књижевника, релевантних и песника и критичара, припада и Срба Игњатовић (р. 1946) са својих десет песничких књига (рачунајући и најновију *Чим сване и друге ушћојије*) и седамнаест књига критика, есеја и студија. Песнички првенац *Који немају душе* појавио се 1971. године, а прва књига приказа *Саломина чинија* годину дана раније. Игњатовићева проза је каснијег порекла, с краја девете деценије прошлог века.

Већ у пролошкој песми транспарентног наслова „Чим сване”, песник „опчињен белином” папира наговештава једну од карактеристика свога певања која се очитује у песниковом јављању тик уз или поред свог зачетног сопота, скоро да нема значајније дистанце између певања и повода певања. Наиме, песник ни једног трена не крије мотиве и узроке својих стихова. Песник реагује на догађаје око себе, из стварносног света, из свакодневног. Песму неретко испровоцира и новинска

вест, и било какав формулар, и догађај у маркету, и оштрење оловке, и новогодишња ноћ, и ветар, и дешавања са песничких гостовања и књижевних сусрета, и историјске и митолошке личности, и библијски записи, и друштвена гибања, па и писање песме.

Због песникове непосредности, читалац може доживети и песников чин писања као песнички садржај и као пуноправни део његове књиге. Затим, песник је настојао да све те узроке песама доведе у контекст са семантичким конотацијама, мада је то обично претежак задатак. Нарочито у песмама које песник ствара од непесничке грађе. Парадигма је песма „Невероватан народ”, али то су ситуације када песник једноставно не може прећутати виђено. Мада, песник Игњатовић има оправдање у утиску Џонатана Калера и Жерара Жанета да било који прозни текст, новински или извештај неке институције, смештен на страници песничке књиге, одмах заличи на песму, мада ће речи, иако исте, завредити преиначено значење или макар додатно и досмишљено.

Овакав књижевни поступак Србе Игњатовића, важећи за читаву књигу, посебно се уочава у прва два циклуса, *Поново говорим у сну* и *Нови Сизиф*. У њима, Игњатовић, на садржајном плану издваја неприродност и непријатељство окружења, које илуструју и његови стихови: *Кад помислим како можда живим наглавце* (песма „Наглавце”), *Ништинаци би да суде, / малоумни да просветљују. / Лојуже нуде ореол, / бишанге свейкују* (песма „Свакога дана”), *Колико авейи хиша / исход свейиљки, / крај закривљених кућа!* (песма „Београд, новогодишња”), *Поново говорим у сну, / али не неки нови вилински језик, / већ обноћ из мене куља / све само йруње и муљ, / рукавац ойировних древних наилавина* (песма „Говорим у сну”).

У прва два циклуса Игњатовић уводи још два значењска нивоа. Први се огледа у сазнању да је човек ипак минорна појава и да је присутна нека заданост и ранија кружна зачараност и предвиђеност, на пример, у завршној строфи цитиране уводне песме:

Потом смишљам опис немилосрдне руке
спремне да нас све помете
одједном и заувек.

Други значењски круг, који је песник у књизи даље елаборирао је сте чињеница да у нашем свету „наглавце” постављеном није могућа егзистенција, нити одрживост бројних митолошких личности, већ само појединих, и то оних који оглашавају трагедију и несрећу. Такав је случај са „Новим Сизифом”, који, као и неки нови грађанин „верује у смрт поезије, крај мита”, као што је то предвиђао сам Хегел, асоцирајући да уметност има карактер прошлости. Штавише, песник у настав-

ку песме „Нови Сизиф” иронично и сатирично наводи нову „мантру” и ново изнуђено данашње егзистенцијално, нажалост не први пут, већински прихваћено убеђење – *Боџ су одувек хлеб и маслац*.

У наставку књиге, нарочито у трећем циклусу, опет необично разговетног наслова *Промена*, песник све више простора даје иронији (једна песма носи наслов „За душу Р. Домановића”), настојећи да објасни наведени скупни појам (промена) који опасно прети да постане наш усуд и удес. Јединка се налази у клопци пред новим вредностима и идеалима (*Грабеж у галой и скок ... Вечности је својина, / земаљски рај циљ*), тако да ранији вековни систем вредности, па и наше целокупно памћење и историја, затечени у данашњим глорификовано најављиваним „променама” личе на истрошену утопију, што песник акцентује и насловом књиге, као и у вапијуће-поентирајућем стиху песме „Сезам старе утопије”: *Ошвори се, Сезаме сшаре ушшојије*.

Пошто је бекство од нових савремених пошаста немогуће, песник се осећа прозваним да издвоји (са)учеснике „промена”. Пре свега су то медији, на пример новине и ТВ у песми „Чуда”:

Колико насиља стаје у минут цртаћа?

С насловних страница новина
лије густа и масна крв.

.....

На тим листинама се непрестано
гушају истина и лаж, живот и смрт.

Дакле, икона нашег времена је лаж која се гутенберговски, сателитски, електронски и како све не, преноси од збуњеног до несигурног појединца, попримајући чак, и вредност основног помагала у одрастању које су некада биле бајке: *Моје име је Мала Лаж* (песма „Мала лаж, бајка”). Резултат таквих „промена” песник дефинише у песми „У нашем граду”:

Такви су обичаји у нашем граду:

или купујеш, или те купују,
или продајеш, или те продају.

Песник Игњатовић није заборавио ни затирање осећања припадности нацији као нешто непотребно и сувишно, што се огледа у следећим иронизованим стиховима у песми „Путовање, сан”:

Крупним црним словима на формулару пише:
ЈЕСАМ СРБИН – НИСАМ СРБИН.

А испод тога, ситније:
непотребно прецртати.

У циклусима *Последњи пророк*, *Главињање*, као и у одјавној песми „Оче Ноје”, очигледно је да Игњатовић уводи и мотиве апокалипсе, као трајне и општепретеће атрибуте. Међутим, када се помиње трајање и историја, посебно су занимљиви Игњатовићеви коментари који се тичу учења од историје, али од погрешне и нетачне историје која се наметала генерацијама, као што је то пример са „променама”. Парадигма општег карактера је у песми „Господе, помози слабима” (*Победници повоздан пишу историју. / Намештају јој главу, леје ноге и руке*), док у насловној песми „Главињање” песник опомиње да ни ми нисмо били имуни на такво преправљање прошлости. Штавише, песник тврди да смо ми постављали за узоре оне митове који су данас не само утопија, него и даље циклично одређују удес и усуд и јединке и читавог колектива вековима:

Обилић кренуо на Мурата да замени главу!

.....

Ено га и сад неђе напред,
крчи нам пут у свијет,
главиња као цио народ
без страха од пропасти, Бога и срама.